

”En ny politik för Norrland”

Framtidsforskaren Bi Puranen lanserade en ny norrlandspolitik när hon inledde Framtidsbaren på Knaust i Sundsvall den 7 maj 2015. Kvällens tema var ”Männen styr, kvinnorna flyr – Norrland i ett nötskal?”. Bi Puranen satte upp målet att inom tio år ska Norrlands andel av Sveriges befolkning öka från 12 till 20 procent, vilket ska ske genom bland annat följande tre konkreta åtgärder:

- **Arbetsgivaravgiften – slopas helt eller sänks rejält.**
- **Studieskulder – avskrivs helt för dem som bor fem år eller längre i Norrland.**
- **Strandskyddet – upphävs så att alla som vill kan bo vid vattnet.**

Här följer hela Bi Puranens anförande i lätt redigerat skick. Det talade ordet gäller.

Av Bi Puranen

Problemet med framtiden är ju att vi vet så förskräckligt lite om den men vi skulle vilja veta så mycket. Men ett efter ha att jobbet med framtidsfrågor i hela mitt liv ett skulle jag vilja säga så här: för att något av det vi vill av framtiden ska ske så är det väldigt mycket vi måste göra i nuet.

Ni vet man kan prata om dåtid, man kan prata om nu och man kan prata om en framtid. Men framtiden kräver alltid en investering. Den kräver en investering i form av att vi vill någonting, att vi gör en medveten yttring om det och att det görs av rätt många människor. Då blir det en framtid.

Gertrude Stein sa en gång så här: Vad ska man med rötter till om man inte kan bära dom med sig? Sug på den.

Vad är det som gör att vi ska ha kvar Norrland? Behöver vi Norrland?

Låt oss gå tillbaka i historien. Ni vet den här platsen vi befinner oss på nu, när Linné gjorde sin stora resa norrut, den kallade han för en liten fläck. Sundsvall var en liten fläck. Nu kan han ju vara ursäktad därför att ryssen precis varit här och bränt staden och det fanns väl bara några hundra människor här.

Låt oss gå en bit ytterligare bakåt för att se vad som hände i det här samhället. Efter Gustav Vasa kom ju hans söner och en av dem var Karl IX. Han hade drömmar om Norrland. Han hade idéer om ett Sverige som skulle bli ett Storsverige som skulle sträcka sig ända upp till ishavet.

Vad är det som gör att vi ska ha kvar Norrland? Behöver vi Norrland?

Men för att förverkliga den drömmen så måste han ju göra en investering. Han skattebefriade hela det som är nuvarande Norrland. Han gjorde så att man slapp bli

inkallad till militärtjänst. Han ville få en push och han lyckades tack vara de här ekonomiska incitamenten. Det kom upp mycket folk och sedan fick man ytterligare fart när man började med järnbruk och då man upptäckte skogen och skogens värde.

Och sedan kom ju 1800-talet med den verkliga boomen, men då på 1700-talet så var det ju inte så mycket att skryta om. I mitten av 1700-talet bodde det sammanlagt i hela det här området – och då ska ni ju veta att Finland ingick – 35000 personer

Vad är det som säger att vi ska vara mer än 35 000 personer idag? Vad är det som berättigar till det? Vad är det som gör att det är en självklarhet att vi säger att nu ska vi göra en takeoff?

Låt oss besvara den frågan för jag tror att det är viktigt att kunna besvara den om man vill någonting annat. Vad är det som gör att vi ska vara fler? Vad är det som gör att vi ska vara så många som idag ens? Jag menar, vad är berättigandet med Norrland, egentligen?

I en överbefolkad värld är det ju rena lyxen att få vandra i en skog där man knappast träffar någon. Det är oexploaterat. Det kanske är det som är uspen, alltså vår unique selling point. Vi kanske ska ge sjutton i att försöka få alla ungdomar att stanna.

Vill vi att de ska vara kvar och vara lågutbildade? Våra unga flickor men också våra pojkar. Vill vi det? Med vilken automatik säger vi att de ska vara här och stanna kvar? Kan vi leverera det som är det bästa för våra barn, kan vi det? Kan vi leverera det bästa skolsystemet? Har vi nog bra lärare? Har vi jobben? Om vi inte har det då är vi faktiskt inte ärliga om vi vill att dom ska stanna. Vi har ett ansvar som föräldrar, som arbetsgivare, som politiker, som företagsledare – vad vi nu är för någonting – att kunna ta den frågan.

Vill vi att våra flickor och pojkar ska vara kvar och vara lågutbildade?

Man kan ju säga så här: ja, men vi kan inte gå emot utvecklingen. Vi har en global utveckling. Vi har digitaliseringen. Det förändrar ju totalt förutsättningarna. Och så har vi urbaniseringen. Det är tre bautaprocesser.

Vad kan vi göra åt det? Ska vi lägga oss ned och dö? Ska det bli så att älgarna och vargarna bara äter upp varandra, vi behöver inte lägga oss i deras fajt. Och vi behöver inget EU heller som lägger sig i den diskussionen.

Det klart vi inte kan göra. Då vore vi inte människor om vi gjorde på det sättet. Det skulle inte vara i enlighet med vårt kynne. För det ligger i det att vara människa att vi vill någonting. Det är bara det att vi måste bli bättre på att formulera vad vi vill med Norrland.

Och då skulle jag vilja ta upp några saker som kommer från mitt Norrland. Och när jag tänker på min uppväxt och mina första jobb och när jag tänker på mina släktingar som finns här så ser jag några saker som jag tror är väldigt viktiga att föra vidare.

Men jag kan också förvånas över hur lite vi gör också när det gäller de där frågorna. Alltså, varför finns det inte en Norrlandsmaffia, där man går tillsammans? Man börjar med att definiera vad Norrland är för någonting och så behöver man inte bråka om det.

Man kan göra som norrmännen. Norrmännen är fena på det här med politik som rör hela landet. De gör många saker som är mycket intressanta. Så man kan ju börja med att lära av norrmännen, sedan får man göra det i sin egen tappning.

De har gjort det enkelt för sig. De har gjort en gräns som går någonstans vid Trondheim och ju längre norrut, ju mer jobbar man med åtgärder. För det blir svårare och svårare att jobba ju längre norrut man kommer. Man har nog en idé om att det blir mörkare, det blir kallare och det blir längre bort, det blir dyrare kommunikationer.

Nåväl, vi försöker nolla de där grejerna som är gradvis negativa. Tänk om vi skulle tänka likadant när det gäller Norrland? Vad är det vi behöver göra så att de som bor uppe i Nikkaluokta får det lite lättare? Men vi gör det här tillsammans och då måste man ha ett gemensamt perspektiv för Norrland. Inte bara vi i Sundsvall. Eller vi i Ånge. Utan man tänker hela Norrland om man nu menar någonting med det där.

Börja med att lära av norrmännen, sedan får man göra det i sin egen tappning

Vi har ju faktiskt ganska bra utbildning i Norrland på de grundläggande nivåerna. Vi har ju förhållandevis lika villkor i Sverige. Det är inte så att skolan i Norrland är sämre på något vis om man tittar på utvärderingarna. I enstaka fall kan det vara så men generellt kan man inte påstå att det är så. Det finns ett bra utbildningssystem att bygga på. Men sen ska man ju komma ut och få jobb också. Det gäller ju att följa hela näringskedjan.

Var ska man börja? Vem ska göra något? Vi har alla ansvar och då skulle jag vilja börja i storpolitiken. Jag tror till att börja med att begreppet land inte är någon meningsfull storhet i framtiden. Är Sverige den viktiga enheten? Är det verkligen det?

Nuförtiden så möts ju människors själar, inte minst genom digitala medel, varhelst de finns. Möten med likasinnade. Det där har ju varit väldigt bra inte minst för min värld. Vi akademiker kan ju mötas hur mycket som helst utan att behöva resa. Jag läser en online-artikel, jag skriver ett mejl till den personen som svarar inom en timme, eller en halv dag. Vi har ju världens utbyte. Det spelar ingen roll vilket land det kommer ifrån, men kanske kollar man vilket universitet det kommer från.

Titta på företagen. Ta Holmen, papperstillverkaren, som är global. Vad är deras bekymmer? De jobbar ju jättebra internt. Man är väldigt bra och kan sin sak. Men det räcker inte. Kunder är också globala. Då ska man ju kunna kommunicera med dem överallt.

Nu är det så att Holmen har byggt en jättefin, miljövänlig fabrik i Spanien. Men de har världens problem för det finns ett annat spanskt företag som också har en sådan här pappersfabrik och de har inte investerat någonting i miljö saker och kan sälja mycket billigare. De är fulingar miljömässigt men för Holmen handlar det om att tänka på hur man ska argumentera för sina dyrare produkter.

Sverige blir inte den meningsfulla enheten utan det blir globen, för det är där kunderna finns. Vi är tvungna att besvara den där frågan om vad vi ska vi med Norrland utifrån att klargöra vad vi kan bidra med globalt sett. Vad kan vi bidra med som är bra för våra unga, för nästa generation men också för helheten?

Ni vet det där som Harry Martinsson sa om jordklotet. Det finns bara ett. Och det var Gandhi som sa att kunskapen är som ett klot med sin yta mot det okända. Ju mer kunskapens klot växer desto större blir kontaktytan med det okända.

Vi måste besvara frågan om vad Norrland kan bidra med globalt sett

Det är det som är utmaningen. Och det är det som många av våra unga känner. De är nyfikna på det som finns utanför sin egen värld. Det är ganska sunt att de drar när dom ska gå vidare i sin utbildning. Den där nyfikenheten, det där drivet i sig. Det är inget fel att de drar. Det visar gott gry hos de här tjejerna. Uppmuntra dem! Ut och flyg, luft under vingarna. Ni vet, vill man lära sig simma så ska man ut på djupt vatten. Det lär man sig inte om bara sitter och plaskar.

Det är jättetufft. De kommer att behöva all support hemifrån. Skype är gratis. Snacka varenda kväll. Stötta. Uppmuntra. Tro på dem. Tro på lyftkraften i deras vingar. Vår mission sen är att få tillbaka dem. De behöver den här erfarenheten. Idag behövs den. Vi behöver den. Överlevnaden behöver den.

Vi-et kan vara samhället vi lever i, vi-et kan vara Norrland, det kan vara Sverige. Men det kan också vara större än så. Det kan vara jorden, överlevnaden. Det beror på vad man vill med sitt liv. Vad unga vill med sitt liv. Men vi kan icke vara så vara så schablonmässiga att vi säger, äsch det ska bara vara som det var igår. Nej, det går inte. Det är inte det det handlar om.

Nå vad är det då för någonting man ska göra och vad kan vi göra?

Nu har jag ju pratat om den här nivån som förälder och vad man kan göra som stöd och uppmuntran. Låt oss börja i den andra ändan, uppifrån. För det är ju räcker inte med att vi som föräldrar är aldrig så stödjande för våra barn och ungdomar, det behövs något annat också. Det behövs strukturellt stöd och vad är strukturellt stöd?

Det finns faktiskt saker som är gemensamt i Norden. Vi har värdesystem, vi har värderingar som vi delar i de nordiska länderna. Som gör oss unika på jorden. Vi är faktiskt ganska olika resten av jorden när det gäller väldigt mycket och vi har faktiskt när vi pratar om manligt och kvinnligt, tidigt haft ett starkt stöd när det gäller utbildningssystem och kvinnors rätt och möjligheter. Vi är i framkant i världen.

Vad kommunicerar vi om Norrland som handlar om frihetliga värderingar?

Jag jobbar med World Value Survey, en non-profitorganisation av forskare världen över. Vi gör sådana där kulturkartor där man ritar upp alla ländernas placeringar. Där ligger Sverige längst upp i högerkrysset. Första gången jag såg det – vi har hållit på med det här sedan 1981 och jag har varit med sedan början av 90-talet – blev jag generad. Sen mötte jag författaren till boken The Silent Revolution som handlar om att det pågår en tyst revolution av värderingar som förändras. Och det han såg det är att väldigt mycket av det Sveriges står för är det som ligger i ledningen. Alltså det händer, det händer i alla länder men det händer lite tidigare och lite mer i Norden. Och Sverige ligger allra längst fram.

Vad är det för någonting? Jo, det är det vi måste ta fasta på om lilla Norrland ska finnas kvar. De där värderingarna, på forskarspråk talar man om emancipativa värderingar, är

ju frihetliga värderingar. Frihetliga värderingar är viktigt. Alltså vad kommunicerar vi om Norrland som handlar om frihetliga värderingar?

Jag ser ingenting som talar om det men det är ett värde som är viktigt. Och det är viktigt att komma ihåg det värdet. I de frihetliga värderingarna ligger människors möjligheter att få yttra sig, freedom of speech. Det finns många ställen på jorden det inte är en självklarhet. Men där ligger också rätten att göra sina val, till exempel av utbildning.

Vi frågar alla dessa länder runtom i världen vad som är viktiga saker att förmedla till sina barn. Vad säger vi i Norden då? Vi säger självständighet, att bli en tänkande människa, att vara uthållig så det blir som man vill, att vara tolerant. Det är de viktigaste värdena år efter år. Sedan finns det andra platser i världen där de säger obedience (lydnad) eller religious faith (religiös tro). Och då blir det ju spänningar.

Tänk på alla de som kommer till Sverige. De har väldigt svårt ta att greppa det här konstiga som vi har att våra ungdomar ska prata som de vill. Bara i Frankrike där jag bor deltid så förväntas ungdomar vara tysta tills de får tillåtelse att prata. Och då pratar vi om Europa och vi pratar om ett utvecklat land.

När jag kom in till grannfrun såg jag att hon hade en piska i sitt kök. Vad är det där för någonting? undrade jag. "Du ska inte tro att jag använder den, det räcker med att jag tittar på den", sa hon.

"Men du måste väl ha använt den någon gång för att de ska förstå vad den ska användas till", invände jag. "Ja, det är väl klart. Hur ska man kunna uppfostra barnen om man inte får slå dem", fortsatte hon.

Man lär sig att vara blygsam om man kommer från den här delen av världen

Alltså det finns så mycket skillnader när det gäller det här med värderingar, så jag skulle vilja vända resonemanget från att ifrågasätta Norrland till att svara på frågan varför vi behöver Norrland.

Argumenten handlar om värderingar. Man lär sig att vara blygsam när man kommer från den här delen av världen. När jag träffade den här professorn som jag pratade om och som hade skrivit *The Silent Revolution* så utbrast han: "Åh, kommer du från Sverige. Fantastiskt. You are the avant garde-society".

Avant garde-society... Så känner man sig väl aldrig men för honom var det verklighet. Det han såg är att de värderingar som finns hos oss, det är de som tar oss vidare. Och då kan man börja med att titta på Norrland. Har Norrland något som är ett värde i sig? Ja det har vi.

Låt mig berätta en liten anekdot. Jag har tre barn. Alla tre har studerat. Det blir väl så, man vågar väl inte något annat, när man har föräldrar som hänger över böckerna hela tiden. Den yngsta, min dotter, hon går ut nu efter fyra års studier vid Columbia University i New York. Tuff skola att komma in på. Det är Harvard och Columbia som är de svåraste att komma in på och jäntungen kom in på den. Bara det är en prestation.

Så blev hon erbjuden att fortsätta att doktorera där, men nej. "Nej, inte en dag till. Jag är jätteglad att jag har gjort det här, men det räcker".

"Vad vill du göra?" frågade jag. "Jag har inte riktigt bestämt mig", sa hon. Så ringer hon på skypen någon dag efteråt och säger: "Jag tror jag vet vad jag ska göra. Jag vill läsa kognitiv neurovetenskap. Jag vill inte läsa det psykologer läser, inte det medicinare läser utan det kognitiva, gränssnittet däremellan".

Jaha, var gör man det någonstans? "Ja det finns inte så många ställen, men jag tror att det blir Umeå, ditt alma mater". "Umeå!", säger jag. "Men du har ju gått ut en av världens bästa skolor, du kan få komma in precis var du vill, du har fått erbjudande om Harvard och Columbia men du ska fortsätta i Umeå...?"

Det finns flera skäl säger hon. "Det är kallt i Umeå, jag gillar kyla. Jag har så svårt när det är varmt, man kan inte tänka nära det är varmt. Det är en styrka när det är kallt. Det är fina höstar, härliga vårar".

"Jag är trött på Central Park. Jag vill ha en riktig skog"

"Att folk pratar med varann och är snälla det gillar jag. Och så är det en sak till – skogen. Jag vill inte gå i någon park. Jag är trött på Central Park. Jag vill ha en riktig skog och det måste vara nära mellan universitet och naturen, det får inte vara ett helt företag när man ska ut i skogen. Inte som på Manhattan, det tar ju en halv dag."

Så det blir nog Umeå, säger hon. "Jag kan också tänka mig Tromsø, dom har också en bra utbildning. Och Trondheim. Men inte längre söderut."

Jag tror att det finns ganska många som har den där tankevärlden. Nu tog jag bara ett exempel från min värld, men jag tror att om ni tänker efter vilka ni känner runtomkring så finns de här värderingarna hos väldigt många av våra unga.

Nu kommer nästa fråga. Hur ska de ta sig tillbaka då, hur ska de få jobb? Ja då kommer vi till storsamhällets ansvar. Det finns en massa att göra. Till att börja med ska vi härma norrmännen i väldigt mycket vad de gör, för dom har gjort bra saker när det gäller att jobba med regionalpolitik.

Avskaffa arbetsgivaravgifterna i Norrland. Det borde vara ett självklart krav att driva. Eller i varje fall ska de vara väldigt låga.

Men det finns något ännu viktigare. Vi vill att vi ska få tillbaka dem just när de är färdiga med studierna. Med sin nya energi, sin kunskap och allt. Men hur gör vi det. Jo, då ska vi säga: Bor du fem år här så avskrivs hela ditt studielån. Inga skulder till CSN. Gissa om det är många ungdomar som skulle komma. Nordnorge har inga problem att få läkare, ungdomar kommer upp dit. Och sedan är det ju så att de stannar kvar sedan. De upptäcker kvaliteterna. Det kommer att hända här också.

Jag läste en framtidsrapport som Boverket gjort och som handlade om år 2025 och den rapporten tyckte jag var väldigt fantasilös. Det verkar som om Sverige ska bara bli tre storstäder och de ska bara växa och växa. Och sedan ska det bara bli förorter till dem och förorterna ska dessutom kompakteras, de ska alltså förtätas, man ska bo riktigt tätt.

Det är Boverkets framtidsvision 2025. Jag säger: glöm den! Kvaliteterna i det här som min dotter talar om är vi många som delar. Vi vill kunna spänna på oss skidorna och ge oss ut i spåret. Vi ska inte bo i något kompakterat förortsområde och så ha ett lyxboende i de centrala delarna.

Vad är urbanisering? Umeå är urbanisering. Luleå, Sundsvall, Östersund. Urbanisering i vettig storlek, lagom form. Finns redan i Norrland. Med bra utbildningsmöjligheter. Vi ska bara marknadsföra dem.

Nu är tidpunkten att göra det och då måste vi bli tuffare.

När jag bodde i Umeå så bodde jag vid Himlahöjden, det ligger vid Gammlia och det är ett av de få höghusen i Umeå. Jag bodde högst upp så jag tog hissen ner till bottenvåningen och där fanns det sådana där gallergrindar där man kunde förvara skidorna. Jag spände på mig skidorna utanför porten och åkte rakt ut i skogsterrängen vid Gammlia. Det är livskvalitet, sådant ska vi ha.

Nå, vad mer ska vi säga? Jo, vi har mycket sjöar, vi har mycket vattendrag. Glöm de där reglerna om att där får man inte bygga. En kvalitet för Norrland är att där får man bygga där det är attraktivt för människorna. Vi har nog mycket natur för det. Varför vara så missunnsam? Låt folk få bo vid vattendragen.

Norrland måste stå starkt i sina krav. Alltså vi levererar malmen, vi levererar skogen, vi levererar energin. Vi har väl något att sätta emot och kräva tillbaka. Då vill vi ha de här lättnaderna för att Norrland ska bli levande. Nu är tidpunkten att göra det och då måste vi bli tuffare.

Vet ni vad som hände på Färöarna? Där drog ungdomarna också. Nu har de fått en helt annan ekonomisk situation, därför att ekonomin är drivkraften, man måste ha brödfödan, man måste ha jobbet. Där har de brutit trenden och fått ungdomarna att komma tillbaka.

Grundförutsättningen är att vi gör saker tillsammans men också att vi blir mycket mer kaxiga i kraven och att man går ihop på ett helt annat sätt. För att om man inte gör det så får man inte det man vill.

Vi har världens bästa system när det gäller föräldraförsäkring. Vi har kommit så långt man kan komma när det gäller de sociala systemen, men vi är inte nog kaxiga. Våra flickor är inte nog kaxiga och vi kvinnor är inte nog kaxiga. Där behövs mer.

Vi ska vara stolta över att vi kommit så långt i många frågor som handlar om tolerans människor emellan. Vi står mitt i världens utmaning nu. Hur vi ska göra när vi har så många nyanlända? Människor som vi ska försöka få över så att de fungerar i det svenska samhället. Integrationsfrågan är ju så viktig, men svår.

Det jag ser i mitt arbete är att det går ganska fort för barn och ungdomar. De vill vara likadana och det går rätt fort. Vi ska inte vara rädda för det men vi måste jobba för det. Det kommer inte gratis. Så det är en stor utmaning.

Jag har en lite grej jag vill avsluta med. En grej som jag vill läsa för er: *”Det är till städerna vi söker oss. Det är som mänsklig gravitation. Här är alla välkomna. Talang, kapital och idéer möts i denna ultramoderna ursoppa. Det är ett virrvarr och där händer det. Främling möter främling. Tanke möter pengar. Slumpen regerar. Slumpen skapar möten. När det nya möts. Urban, digital, global. Konsekvenserna är redan här.”*

Där menar jag att det där är sant, men det är inte någonting som är unikt för storstadsmiljön någonstans i världen utan det är också utmaningen för Norrland. Det där skulle vara, det där borde få vara beskrivningen för Norrland.

Vår målbild borde vara den här år 2025 – och då är det inte som Boverket säger utan så här:

Idag bor 12 procent av Sveriges befolkning i Norrland. Målbilden är 20 procent. Och de 20 procenten ska kunna leva upp till det där. Det är det som är vår målbild. Det är där vi vill vara 2025.

Det där är svårt. Men jag har ett litet credo som jag vill dela med mig till er och det lyder så här:

Även om vi är pessimister i hjärnan så måste vi vara optimister i hjärtat. För en pessimist vinner varje gång han förlorar.

Tack!

Bi Puranen är docent i ekonomisk historia vid Institutet för framtidsstudier, som lyder under Utbildningsdepartement. Från 1996 har Bi Puranen varit generalsekreterare för World Values Survey, ett uppdrag som hon alltjämt innehar. Puranen har varit sommarvärd i P1 två gånger och programledaren för frågesporten "Kvitt eller dubbelt" i SvT.